MEI
2020
NUMMER 1
JAARGANG 82

VERENIGING VRIENDEN VAN DE
HORTUS
HENRICUS MUNTING

VRIENDEN BERICHT

UITGAVE VAN DE VERENIGING VRIENDEN VAN DE HORTUS 'HENRICUS MUNTING'

IN DIT NUMMER

01 | Van het bestuur van de Vriendenvereniging
02 | Van het bestuur SBGH
03 | Jaarverslag 2019 van de Vriendenvereniging
04 | Gastvrouwen van de Hortus
05 | 2010-2020: 10 Jaar Kunst in de Hortus
06 | Gematigde loofbomen en hun voorkomen in de Hortus
10 | Berichten uit de Biotoop
12 | Hortus Haren als partner van Steenbreek
13 | Hortus de Wolf in WO-2
14 | Agenda en colofon
15 | Tuinvrijwillligers gevraagd | Redacteur VB gevraagd

VAN HET BESTUUR VAN DE VRIENDENVERENIGING

Tjerk Zwanenburg - voorzitter

Voor u ligt het voorjaarsnummer van het Vriendenbericht. We hebben weer ons best gedaan om een informatief en prettig leesbaar bericht samen te stellen met geschiedenis in het kader van 75 jaar bevrijding, een artikel over de vrijwilligers, over loofbomen, over versteende tuinen en diverse andere informatie.

Op het moment van schrijven van deze bijdrage heeft de SBGH - zoals nader toegelicht in haar bijdrage aan dit Vriendenbericht - moeten besluiten dat niet alleen het restaurant maar de gehele Hortus voorlopig dicht gaat. Dit betekent een grote inkomstenderving voor de Hortus. De Vrienden ondersteunen dan ook van harte de oproep van de SBGH voor een extra bijdrage.

Los van de Corona problematiek zijn de jaren 2020 en 2021 belangrijke jaren voor het voortbestaan van de Hortus; ze is immers afhankelijk van het beleid van de RUG en de gemeente Groningen. Samen met het bestuur van de SBGH wordt het belang van de Hortus in kaart gebracht en uitgedragen. De eerste contacten met de gemeente zijn hiervoor al gelegd en zullen verder worden uitgewerkt.

Ook wordt er samengewerkt met onze buren in de Biotoop die gedeelde belangen hebben. Ook zij hebben de toezegging dat ze tot 2023 kunnen blijven.
Omwonenden en de Vrienden zullen actief worden betrokken bij onze acties. Bij de activiteiten van de gemeente Groningen ten aanzien van groen beleid zullen wij het unieke karakter van de Hortus naar voren brengen.
De Vriendenvereniging blijft uiteraard investeren in de Hortus middels bijdragen aan de renovatie van de AOC kas en het repareren van het dak van de Plantage. Daarnaast zal zij bijdragen aan de ontwikkeling van de tuinen en de aan te leggen speelplek voor kinderen met water en zand.

Botanisch wordt het zeker weer een interessant jaar. De Hondsrugtuin gaat al weer het derde jaar in en de Vlinder- en Bijentuin het tweede jaar. We zijn zeer benieuwd naar het effect van de twee extreem warme droge zomers gevolgd door een natte winter.

De jaarlijkse Vriendendag en ledenvergadering zal niet in Mei plaatsvinden. We hebben deze nu gepland op 19 september. We hopen op een grote opkomst. We zullen dan tekst en uitleg geven over het gevoerde beleid en willen hierover graag uw mening.
Zoals gebruikelijk zijn er rondleidingen in de tuin. In de uitnodiging voor de Vriendendag leest u de details.
Noteer dus in uw agenda:
19 september, Vriendendag.

VAN HET BESTUUR STICHTING BEHOUD GROENE HORTUS

Douwe Wiersma en Jan Poutsma

De SBGH heeft recent de voorlopige jaarrekening voor 2019 vastgesteld. 2019 was een fantastisch jaar voor de Hortus met meer dan 27.000 bezoekers en een omzet van ruim € 400.000,-. Die omzet is meer dan een verdubbeling ten opzichte van 6 jaar geleden toen de RUG stopte met zijn bijdrage aan de exploitatie van de Hortus. In de afgelopen 5 jaar is er ruim € 500.000,- in de Hortus geïnvesteerd, waarvan € 200.000,- uit eigen middelen. De rest was afkomstig van subsidies (€ 200.000,-) en van bijdragen van de Vrienden (€ 100.000,-).

Een maand geleden werd een sluitende begroting voor 2020 opgesteld. In deze begroting is ook de afronding van de in 2019 gestarte projecten opgenomen, zoals de nieuwe beplanting van de Langlevenpadborder, het nieuwe dak op de Plantage, de aanleg van de speeltuin en het Hondsrug-project i.s.m. het Unesco Geopark De Hondsrug. De inkt van deze begroting was - bij wijze van spreken - nog niet droog of de Corona crisis brak uit. Als gevolg van de crisismaatregelen heeft het bestuur moeten besluiten om de Hortus voor het publiek te sluiten vanaf 17 maart tot nader order. Wat er staat te gebeuren is op dit moment niet duidelijk, maar zeker is dat de Corona crisis voorlopig niet voorbij zal zijn.
De sluiting van de Hortus betekent ook dat allerlei activiteiten (open dag, cursussen, partijen etc.) zijn afgelast en dat activiteiten voor de nabije toekomst onzeker zijn geworden. Het zal duidelijk zijn dat dit voor de Hortus een enorme financiële aderlating is aan het begin van het nieuwe seizoen. De Hortus mist veel inkomsten, maar moet wel kosten maken om de tuinen te onderhouden. De natuur trekt zich immers niets aan van overheidsdecreten.
Deze crisis is ook in het kader van de strijd om het voortbestaan van de Hortus zeer nadelig. Een Open Dag waarbij de Hortus zich aan het publiek kan presenteren moest worden verschoven naar 21 juni en zelfs die datum is niet zeker. Het beperkt ook de mogelijkheid van de Hortus om het publiek te betrekken bij de huidige discussie over het voortbestaan van de Hortus en de Chinese tuin. Die betrokkenheid is van belang omdat juist nu het inspraaktraject is gestart ter voorbereiding van een besluit over de invulling van het bestemmingsplan voor onder andere het Hortus/Biotoop gebied.

In het kader van dit traject worden inwoners van de voormalige gemeente Haren uitgenodigd om mee te praten over de invulling van de leefomgeving. Daartoe worden bijeenkomsten georganiseerd voor de diverse gebiedsdelen van Haren; de zogenaamde "gebiedstafels". In dit kader is ook van belang dat de Gemeente Groningen een concept groenplan onder de naam Vitamine G heeft opgesteld, waarin het de ambitie uitspreekt om groen en biodiversiteit in de Gemeente te stimuleren en te beschermen. De Hortus en de unieke Chinese tuin passen perfect in dit Vitamine G plan en verdienen daarom alle steun. Het bestuur van de Hortus roept daarom alle Vrienden op om actief te participeren in deze gebiedstafels om het belang van het voortbestaan van de Hortus te bepleiten. Het bestuur doet zijn uiterste best om de Hortus open te houden, zolang dat is toegestaan. U wordt daarover geïnformeerd via de website van de Hortus.

In de nood leert men zijn Vrienden kennen, zegt een spreekwoord. Zoals u begrijpt zal de financiële nood dit jaar hoog worden bij de Hortus, wanneer deze crisis niet snel voorbij is. Op dit moment - 18 maart - wijst alles er op dat deze coronacrisis nog lang niet voorbij is en zeker nog wel enkele maanden gaat duren.
Wanneer het voortbestaan van de Hortus ook u ter harte gaat dan kunt u een financiële bijdrage voor de instandhouding van de Hortus aan de Stichting Behoud Groene Hortus overmaken op:

IBAN NL84 RABO 0385 1873 86
t.n.v. SBGH o.v.v. Leve De Hortus.

Foto: Wierum - Marcel van Kammen

JAARVERSLAG 2019 VAN DE VERENIGING VRIENDEN VAN DE HORTUS HENRICUS MUNTING

Cobie Kamminga

Het gaat goed met de Vereniging Vrienden van de Hortus. Onze ledenadministrateur, Nynke Elzenga, noteerde 3006 Vrienden op 3 januari 2020, 40 Vrienden meer dan vorig jaar.

Vriendendag

Op 18 mei werd de jaarlijkse Vriendendag gehouden. De ALV werd bijgewoond door 35 Vrienden. 40 Vrienden namen deel aan de lunch en rondleidingen. Tijdens de ALV werd Gerke van Dam benoemd als bestuurslid.

Vrienden Bestuur

Gerke van Dam coördineert het Vriendenbericht, voorheen de taak van Maaike Bennekers. Maaike heeft de Vriendenlezing, de Vriendendag en het contact met de balie in haar portefeuille. Egbert Veenstra is onze penningmeester en bezoekt de vergaderingen van de SBGH. Het beheer van de website van de Vrienden is in handen van de voorzitter Tjerk Zwanenburg. Er werd in 2019 elf keer door het bestuur vergaderd en twee keer met de SBGH.

Vriendenberichten

Er werden twee Vriendenberichten uitgegeven onder redactie van Wietske Couperus en Edwin van der Heijden, fraai vorm gegeven door Harry Zijderveld. Vanwege een nieuwe baan en een opleiding stopt Wietske als hoofdredacteur. Er is voor deze functie dus een vacature.

Uitgaven

Naast de afdracht van € 30.000 aan de SBGH voor de abonnementen werd € 3.717 geschonken bestemd voor de doorsnijding van de Hondsrugtuin en € 1.273 voor de aanschaf van planten. Ook werd er € 2.000 bijgedragen aan de beeldententoonstelling.

PR

Op 14 april waren de Vrienden samen met de PR commissie aanwezig op de plantjesmarkt in de Hortus. Op 3 augustus stonden de Vrienden op de markt van 'Melk en Honing' in Zuidlaren. Eind augustus stonden de Vrienden samen met de PR commissie op de Kunst en cultuurmarkt in Haren. Ook op het appelfeest van de Biotoop op 20 oktober waren de Vrienden aanwezig. Verder werd er geflyerd in nieuwbouwwijken.

Vriendenlezing

Op 22 oktober werd de Vriendenlezing gehouden. Heiko Oterdoom vertelde enthousiast over het 'Ontstaan van de Waddenzee'. Vanwege het grote aantal aanmeldingen weken we uit naar de Biotoop alwaar de ruim 100 bezoekers gastvrij werden onthaald op koffie/thee en appelgebak.

De toekomst

Het gaat goed met de Vriendenvereniging en met de Hortus, echter de toekomst is onzeker. Veel hangt af van de besluitvorming door de RUG en door de gemeenteraad in Groningen. De Vrienden hebben overlegd met het gebiedsteam van Haren, er is contact geweest met de dorpswethouder en er is kennis gemaakt met de nieuwe burgemeester van Groningen, Koen Schuiling. Daarnaast is er overleg geweest met het promotieteam van de Biotoop; vanwege onze gedeelde belangen onderzoeken we hoe en waar we elkaar kunnen versterken.

De eerste opzet voor een concept rapport over het behoud van de Hortus wordt verder uitgewerkt door een onafhankelijk ecologisch onderzoek- en adviesbureau.

De Vrienden en de SBGH trekken hierbij samen op bij hun activiteiten voor het behoud van de Hortus.

Februari 2020,
Cobie Kamminga
Secretaris Vereniging Vrienden van de Hortus Henricus Munting

GASTVROUWEN VAN DE HORTUS

Gerke van Dam

Carrelien Spiering en Atsje Venema vormen het coördinerende duo bij de receptie van de Hortus. We zitten op de rieten stoelen in de hal van de Hortus. Voor koffie en thee wordt gezorgd, buiten is het een en al regen wat de klok slaat. Zelfs nu - het is eind februari - komen er nog bezoekers binnen, in plastic gehuld om de tuin te bekijken.

Carrelien wilde na haar pensionering in de zorg toch actief bezig blijven. Via via hoorde zij over vrijwilligerswerk bij de balie in de Hortus en dacht meteen dat is iets voor mij.
Atsje wilde nadat ze haar baan verloor wel actief blijven. Een vrijwilligersbaan bij de Hortus was voor haar een heel aantrekkelijk alternatief.
Atsje: *'omdat ik houd van regelen is het coördineren bij de balie echt iets voor mij,'*. Het geeft haar veel voldoening om te helpen bij de receptie en de organisatie daar te verbeteren en ja, zo gaat het *'ik ben nu ook de tuinen gaan waarderen'*
Het gaat bij de balie om een 4-tal hoofdtaken te weten het baliewerk zelf, de horeca in het Hortuscafe, de contacten met de andere afdelingen van de Hortus organisatie en de winkels.
In de winkel in de hal zijn veel boeken en cadeautjes te koop en in de plantenshop worden bollen, zaden, planten en gereedschap aangeboden.
Carrelien is verantwoordelijk voor de aanname van nieuwe vrijwilligers; zij voert het kennismakingsgesprek en kijkt of een baliefunctie zou passen bij de betreffende geïnteresseerde. Zo ja, dan gaat de kandidaat een paar diensten meedraaien om te kijken of het voor beide partijen goed voelt om door te gaan.
Carrelien: *'In het kennismakingsgesprek leg ik de nieuwe vrijwilliger uit wat het baliewerk inhoudt èn ik probeer bij te dragen aan een goede sfeer bij de balie'*.
Atsje is verantwoordelijk voor al het andere werk dat verband houdt met de balie.
Atsje: *'Mijn belangrijkste taak is het opmaken van de roosters'*. Elke week moeten er namelijk 28 diensten worden ingeroosterd voor momenteel 22 vrijwilligers. Elke vrijwilliger werkt tenminste 1 dagdeel per week en daarnaast 1 x per maand in het weekend. Voor elke dienst worden er 2 mensen, in principe vaste teams, ingeroosterd plus 1 reserve die in geval van ziekte of afwezigheid in kan vallen. Daarom moeten de vrijwilligers wel een beetje flexibel beschikbaar zijn om zo nodig een extra dienst te kunnen draaien. *'Mocht dit niet lukken dan val ik zelf in'* zegt Atsje.
Daarnaast zorgt Atsje ervoor dat er voldoende voorraad is voor het café, dat de apparatuur in goede staat is en dat iedereen er mee kan werken zoals bijvoorbeeld onlangs bij de introductie van het nieuwe kassasysteem.
Ze vertegenwoordigt de balie èn - wat ze zelf ook heel belangrijk vind - zorgt ervoor dat er elke week een nieuwsbrief uitkomt met het rooster en verdere wetenswaardigheden die van belang zijn voor de vrijwilligers. Op deze manier houdt zij iedereen op de hoogte van de zaken die voor het werk bij de balie van belang zijn.
Carrelien: *'Het baliewerk is zo leuk omdat je de directe contacten hebt met de bezoekers. Vaak komen ze terug met een compliment van "goh, wat is dit een mooie tuin, dat wisten we helemaal niet en we wonen zo dichtbij"*
Bijzondere gasten zijn er ook; zo wordt de Hortus regelmatig gebruikt als decor voor bruidsfoto's, worden er jubilea gevierd en kwam onlangs de Stichting 'Doe een Wens' langs met een ernstig zieke patiënt.
Eenmaal per jaar komen alle baliemedewerkers samen om contact te houden en elkaar wat beter te leren kennen. Ook eenmaal per jaar organiseert het bestuur van de SBGH een bijeenkomst voor alle vrijwilligers van de hele Hortus.
Atsje sluit het gesprek af met de opmerking dat het werken bij de balie voor haar en voor de anderen erg leuk is, dat het werken daar vrijwillig is maar niet vrijblijvend en dat er zeker ook nog plaats is voor nieuwe vrijwilligers .

Gjalt Blaauw

Yke Prins

Marko de Kok

Bastiaan de Groot

Koen de Vries

Tineke Thielemans

Loek Bos

Sytske Miedema

Karianne Krabbendam

Meta Geerts

Jeroen Boersma

Merijn Vrij / Land Art

2010-2020: 10 JAAR KUNST IN DE HORTUS BOTANICUS

Tom van Weerden

Beelden en de tuinen van de Hortus versterken elkaar en vormen nu al 10 jaar achtereen een belangrijk onderdeel van het jaarprogramma van de Hortus. Er bestaat al enkele jaren de wens de beeldententoonstelling uit te breiden met ook andere kunstvormen. Daarom is de titel niet 10 jaar beelden maar "10 Jaar Kunst in de Hortus" geworden. Dit jaar beginnen we met een Land Art project in het gebied van de voormalige Floriade tuinen, ontworpen door Merijn Vrij, die zijn atelier heeft in de Biotoop naast de Hortus.

Ook dit jaar hebben we geprobeerd een grote variatie aan beelden te brengen. Jeroen Boersma komt met houten beelden en zal tijdens demonstraties laten zien hoe hij deze met zijn zaag uit het hout tovert. Het is ons gelukt Koen de Vries met zijn grote vervormde bronzen koppen en Loek Bos met fraaie verfijnde Haagse bronzen over te halen mee te doen aan de tentoonstelling. Groninger bekenden van de exposities in de Hortus als Bastiaan de Groot, Sytske Miedema en Gjalt Blaauw doen ook dit jaar weer mee. De majestueuze beelden van Gjalt op de dijk van de voedselarme plas mochten we nog een jaar houden en zijn aangevuld met een voor ons nieuw groot beeld in de wei voor de dijk. Karianne Krabbendam toont haar kunnen met een groot aantal uit steen gehouwen beelden. Meta Geerts komt met fraaie vilten beelden en Marco Kok met beelden die als grote metalen tekens geschreven staan in de lucht boven de boomgaard. De aan waterplanten denkende beelden van Yke Prins zijn bij het water geplaatst en in de Watertuin staan de humoristische kleine bronzen plastieken van Tineke Thielemans, die onze grafische ontwerper Harry Zijderveld niet voor niets heeft uitgekozen als vlag van deze tentoonstelling.

Deze tentoonstelling kon alleen tot stand komen door de enthousiaste medewerking van in het merendeel vrijwillige medewerkers van de Hortus. De ruime financiële bijdrage van het bestuur en de sponsoring door de Vrienden van de Hortus, het Dorpsfonds Haren, de Emmaplein Foundation en het Prins Bernhard Cultuurfonds hebben het mogelijk gemaakt deze tentoonstelling weer te organiseren. Aanvragen bij andere fondsen lopen nog.

GEMATIGDE LOOFBOSSEN EN HUN VOORKOMEN IN HET ARBORETUM VAN DE HORTUS

Edwin van der Heijden

Hebben we ons de afgelopen twee afleveringen bezig gehouden met extreem droge (woestijnen) en extreem natte milieus (tropisch regenwouden), in deze aflevering gaan we er tussenin zitten en bespreek ik de gematigde loofbossen van het noordelijk halfrond.

Gematigde loofbossen worden gedomineerd door bomen die elk jaar hun blad verliezen. Ze komen voor in gebieden met een gematigd klimaat, dat wil zeggen met koele vochtige zomers en milde natte winters. De drie hoofdarealen waar deze bossen worden gevonden zijn Noord-Amerika, Oost-Azië en Europa. Ook in Tasmanië, Zuid Australië en Zuid-Amerika komen deze bostypen in zeer beperkte arealen voor (zie verspreidingskaartje).
Dominante boomsoorten in gematigde loofbossen zijn verschillende soorten eiken (*Quercus*), beuken (*Fagus*), esdoorns (*Acer*) en iepen (*Ulmus*). Karakteristiek voor gematigde loofbossen is de gelaagdheid in drie eenheden, waarbij we een boom, struik en kruidlaag onderscheiden.
Hieronder gaan we iets dieper in op verschillende typen loofbossen. De soorten die in dit artikel met schuine letters worden aangeduid, kunnen in het Arboretum van de Hortus worden gevonden. Omdat bijna alle boomsoorten in het Arboretum zijn voorzien van een naambordje is het misschien een leuk idee om met dit artikel in de hand eens het Arboretum in te duiken?

Zoete kers (Prunus avium)

Gematigde loofbossen in Nederland

In Nederland groeien van nature, naar gelang het type bodem en vochthuishouding, verschillende typen loofbossen. Het meest verspreide en dominante type is het zogenaamde Berken-Eikenbos op arme grond. Dit bos groeit alleen op voedselarme, zure, leem-arme zandgronden. Een dergelijk bodemtype treffen we veel aan in Drenthe en op de Veluwe. De boomlaag bestaat voornamelijk uit Zomereik (***Quercus robur***) en Ruwe berk (***Betula pendula***). De struiklaag is meestal ijl en bevat onder andere Sporkehout (***Rhamnus frangula***), Wilde lijsterbes (***Sorbus aucuparia***), Amerikaans krentenboompje (***Amelanchier lamarckii***) en Amerikaanse vogelkers (***Prunus serotina***). De kruidlaag is zeer arm aan soorten en bestaat bijvoorbeeld uit Pijpenstrootje, Bochtige Smele, Lelietje van Dalen en Hengel. Al deze soorten kunnen worden aangetroffen in het Arboretum.

Als er wat leem en meer voedsel in de bodem zit, komt het zogenaamde Wintereiken-Beukenbos tot ontwikkeling. Het betreft een bosplantengemeenschap die gekenmerkt wordt door een duidelijke gelaagdheid en de dominantie van Zomereik (***Quercus robur***) en Wintereik (***Quercus petraea***), met Gewone beuk (***Fagus sylvatica***) en Tamme kastanje (***Castanea sativa***) op de tweede plaats. Dit bostype is een hoog opgaand loofbos met een boomlaag die tot 25 m hoog kan reiken, hoger dan het hiervoor genoemde Berken-Eikenbos. Ook is de struiklaag vaak beter ontwikkeld en diverser dan in het voorgaande bostype. Soorten die hier voorkomen zijn Wilde lijsterbes (***Sorbus aucuparia***), Hazelaar (***Coryllus avellana***), Gewone hulst (***Ilex aquifolium***) en Gewone vlier (***Sambucus nigra***). Voor Nederland zeldzame soorten die in de kruidlaag groeien zijn Dalkruid en Zevenster. Deze laatste soort groeit overigens alleen in het Pinetum van de Hortus.

Bezien we noordwest en midden Europa in zijn geheel, dan is het Eiken-Beukenbos op voedselrijke grond het meest verspreide bostype. Deze bossen komen voor op droge tot matig natte bodems op voedselrijke, minerale bodems of op gemineraliseerde veenbodems. Ze kunnen vooral worden aangetroffen in rivier- en beekdalen en in heuvelachtige gebieden. Hier noemen we ze ook wel hellingbossen. De bossen hebben een duidelijk gelaagde structuur met naast de boomlaag een goed ontwikkelde en soortenrijke struik-, kruid- en moslaag.

In Noordwest-Europa bestaan er, afhankelijk van lokale milieufactoren en mate van menselijke ingrepen, meer dan 20 verschillende vormen (associaties) van dit type bos.

Een vermeldenswaardige variant, waarvan veel vertegenwoordigers ook in het Arboretum kunnen worden gevonden, is het Eiken-Haagbeukenbos. Dit bostype komt in Nederland nog op een aantal plaatsen in goed ontwikkelde vorm voor, vooral in het oosten van het land. Het zijn droge, goed gedraineerde rijke gronden waarin een snelle omzetting van dode planten in mineralen plaatsvindt. De boomsoorten die het bos beheersen zijn Haagbeuk (***Carpinus betulus***), Zomereik (***Quercus robur***), Gewone Es (***Fraxinus excelsior***), Zoete kers (***Prunus avium***) en Winterlinde (***Tilia cordata***).

Het Eiken-Haagbeukenbos is een bos met een voorjaarsaspekt, wat betekent dat vóór het uitlopen van de bomen al veel kruiden in bloei staan. Dit kleurige fenomeen is ook elk voorjaar in het Arboretum te bewonderen. Voorbeelden van deze voorjaarsbloeiers zijn Witte bosanemoon, Zwartblauwe rapunzel, Klaverzuring, Daslook, Gele anemoon en Slanke sleutelbloem.

Daar waar de bodem permanent nat is komen moerasbossen tot ontwikkeling. Het meest voorkomende bostype is het Elzenbroekbos. De boomlaag is ijl en open en wordt gedomineerd door Zwarte els (***Alnus glutinosa***). De struiklaag is soms zeer dicht en bevat Geoorde en Grauwe wilg. In de ondergroei komen verschillende moerasplanten voor, waarvan een aantal kan worden aangetroffen langs en in het beekje in het Arboretum, zoals Gewone dotterbloem en Gele lis.

Berken zijn echte pioniers. Het zaad is klein, verspreidt zich snel en kiemt op de meest uiteenlopende plaatsen. Daarnaast zijn het snelle groeiers. In de meeste bossen van Europa treffen we de berken dan ook vaak aan als snelle 'opvullers' van gaten ontstaan door het kappen, storm of brand, maar ook als bomen van bosranden. Echte bosvorming vindt nauwelijks plaats, behalve in hoogveengebieden. Daar komt op permanent natte en zure plekken het zogenaamde Berkenbroekbos tot ontwikkeling, waar de Zachte berk (***Betula pendula***) overheerst. Ook waar heide niet meer wordt begraasd slaan berken gemakkelijk op.

Eastern Deciduous Forest / Dirk Wüstenhage/Getty Images

Gematigde loofbossen van Noord Amerika

In het noordoosten van de Verenigde Staten en Canada ligt een van de meest uitgestrekte bosgebieden ter wereld, het 'Eastern Deciduous Forest'. Het bosgebied dat zich ononderbroken uitstrekt van de Canadese grens in het noorden tot aan Florida in het zuiden en van de oostkust tot aan de Mississippi in het westen, is rijk aan verschillende bostypen en boomsoorten. Afhankelijk van temperatuur en neerslag zijn er drie zones te onderscheiden. De eerste zone is het Carolinian forest. Dit bosgebied vormt een zone tussen het boreale naaldbos in het noorden en het 'pure' loofbos in het zuiden. Naald- en loofbomen groeien hier door elkaar heen in een gebied met koude natte winters en milde vochtige zomers. Dominante soorten die in dit bostype groeien en die we ook aan kunnen treffen in het Arboretum zijn Rode esdoorn (***Acer rubrum***), Gele berk (***Betula alleghaniensis***), Amerikaanse vogelkers (***Prunus serotina***) en Doodsbeenderenboom (***Gymnocladus dioicus***).

Richting het zuidoosten vinden we het Beech-Maple forest. Dit bos bestaat voor 90% uit Amerikaanse beuk (***Beech-Fagus grandifolia***) en Suikeresdoorn (***Maple-Acer saccharum***). Door het dichte bladerdek is de struiklaag slecht ontwikkeld. De kruidlaag is rijk aan voorjaarsbloeiers. Het gebied waar dit bostype voorkomt wordt gekenmerkt door koude natte winters en warme vochtige zomers.

Quercus phellos (Wilgbladige eik)

Andere bostypen die hier kunnen voorkomen, met name meer naar het oosten, zijn de Oak-Hickory forests, die gedomineerd worden door eiken en soorten uit het geslacht Carya. In het Arboretum komen er verschillende vertegenwoordigers voor die uit dit bostype afkomstig zijn, zoals Amerikaanse witte eik (***Quercus alba***), Lauriereik (***Quercus imbricaria***), Wilgbladige eik (***Quercus phellos***), Amerikaanse haagbeuk (***Carpinus caroliniana***) en Valse acacia (***Robinia pseudoacacia***).

Japanse walnoot (Juglans ailantifolia)

Katsoera (Cercidiphyllum japonicum)

Gematigde loofbossen in Azië

De vochtige gematigde loofbossen in Azië beslaan een gebied dat gelegen is tussen de 30°en 50°noorderbreedte langs de oostkust van het Euraziatische continent en de eilanden van de Pacifische Oceaan. Het gaat dan om streken in China, Korea, delen van Rusland en Japan. Er worden drie bostypen onderscheiden, namelijk het warm gematigde loofbos, het koel gematigde loofbos en het gemengde loof-naaldbos. Deze drie bostypen hebben afhankelijk van hun geografische ligging verschillende soortsamenstelling, maar ook hier geldt dat vertegenwoordigers van het geslacht Quercus (eiken), Fagus (beuken) en Acer (Esdoorn) domineren met soms verschillende bamboesoorten in de ondergroei. In het Arboretum en Pinetum kunnen we een aantal vertegen-woordigers van deze bostypen tegenkomen. Voor het koele gematigde loofbos in Japan gaat het om soorten, zoals Groot-bladige berk (***Betula maximowicziana***), Japanse walnoot (***Juglans ailantifolia***) en Katsoera (***Cercidiphyllum japonicum***). In het Pinetum kunnen we een aantal naaldbomen vinden die in de gemengde naald- en loofbossen van noordoost China, Noord-Korea en delen van Rusland kunnen worden aangetroffen, namelijk ***Picea jezoensis, Abies koreana en Abies sachalinens.***

Amelanchier lamarckii (Amerikaans krentenboompje)

Merijn Vrij - Hangend Water
In het kader van Natuurkunst Drenthe in Schoonoord met als thema het verstilde water van de kanalen in Drenthe.
In een dennenbos van Staatsbosbeheer heeft Merijn Vrij druppels gehangen, druppels die dansen bij het bewegen van de bomen.

UIT: BERICHTEN UIT DE BIOTOOP 'DE MIER WIL BEZOEK'

Sabine van den Berg

Vorig jaar zwierven er houten wegwijs-pijlen rond op het Noorderveld. 'MERIJN VRIJ' stond erop met hoofdletters. Ik speelde met een hond. Hij bracht me een van de pijlen, later zag ik er nog een aan een hek en weer later kwam ik er eentje tegen in de berm bij de ingang. Wat betekent MERIJN VRIJ? En wie is MERIJN? Is het een naam? Of een oproep dat ene Merijn – ik ken niemand die zo heet – vrij zou moeten zijn of aan vrije kunst doet?

Recht tegenover de benzinepomp, grenzend aan het hek van de Hortus, staat 'de Paardenkoppenschuur'. Inmiddels is een van de paardenkoppen afgebroken en je moet sowieso goed kijken om een paardenkop te herkennen in de witte uitgezaagde vorm op het dak, maar dat is hoe de meesten het houten huis - type blokhut - noemen.

Al sinds mijn allereerste kennismaking met de Biotoop ben ik nieuwsgierig of het huis bewoond is. Het schijnt bij het complex te horen, maar het is zo afwijkend en staat zo'n eind van de andere gebouwen, dat het net zo goed van een particulier zou kunnen zijn. Als ik ernaar vroeg, kreeg ik steevast vage antwoorden.

Tot ik laatst hoorde dat Merijn Vrij er zijn atelier heeft. Als ik rondkeek bij het houten huis was het altijd afgesloten, maar er bleek dus toch iemand gebruik van te maken - een landschapskunstenaar nog wel. Dat verklaarde een hoop; een kunstenaar die buiten werkt, is minder vaak in zijn atelier. Ik googelde zijn naam en zag indrukwekkende projecten in binnen- en buitenland, van onder andere riet en wilgentenen, in combinatie met krimp- en aardappelfolie.
'Joehoe, is daar iemand?' Ik steek mijn hoofd om de geopende achterdeur en zie twee gigantische lengtedoorsnedes van een kromme boom liggen op schragen. Er staat een schuurmachine bovenop. Na nóg een keer roepen, krijg ik antwoord.
Een fronsende man met baard en gehoorbeschermers komt tevoorschijn en stelt zich voor als Merijn Vrij. Hij krijgt niet vaak bezoek en wil weten wie ik ben en wat ik kom doen.

De Paardenkoppenschuur ruikt naar pas gezaagd hout. Het is er ijskoud, net zo koud als buiten. Ik heb een thermoskan thee meegenomen en twee bekers; ik weet dat er geen stromend water is. Merijn gooit een blok hout in zijn houtkachel. We zwijgen eerst een poos. Ik bekijk een ontwerpschets van een 'hangende waterdruppel', een van zijn beelden die ik herken uit een bos vol kolossale waterdruppels die aan bomen schommelen.
De houtkachel heeft Merijn hier zelf in gezet en de schuur knapte hij op, want binnen was hij begroeid met klimop en waren er hele delen weggerot. Ik kijk in de nok van het hoge dak. Zulke schuren en hutten ken ik uit Noorwegen.
De biologiestudenten vulden hier hun rugzakken en maakten hun spullen om eropuit te trekken in orde. 's Middags keerden ze er dan weer terug met gevulde potjes en blocnotes vol aantekeningen.
'Eigenlijk doe ik hetzelfde,' zegt Merijn. 'Ik bereid hier een beeld voor en doe het veldwerk buiten.'
Ik vraag naar de planken van de kromme boom, wat gaat dat worden?
'Dat is de zitting van een gebogen buitenbank.' Hij wijst naar de rij rondjes die hij met potlood op het hout heeft getekend. Die moeten nog worden uitgezaagd. 'De rugleuning zal bestaan uit jonge wilgenscheuten die vastgroeien als spijlen. Dat heeft tijd nodig, dus zal ik de zitting eerst moeten stutten. Maar uiteindelijk dragen de wilgen deze zitting en hangt hun groen als een soort huif over de bank.'
We drinken thee. De houtkachel gloeit. Ik stel me voor dat ik ergens in Noorwegen op bezoek ben bij een houthakker. Merijn biecht op dat hij niet veel mensen uit de Biotoop kent. Hij werkt het liefst alleen. Dat vermoeden had ik al. Als hij hier is, moet hij zich concentreren. Dan schiet het erbij in om anderen te bezoeken.

'Doe jij mee met de Open Dag?' vraagt hij ineens.
Ik vertel hem dat ik de hele dag in en om het restaurant van vleugel F optreed.
Merijn staart voor zich uit, dan begint hij te praten. Hij wil op de Open Dag iets bijzonders doen. Een vriendin van hem exposeert haar schilderijen in zijn Paardenkoppenschuur. Het liefst wil hij er levende muziek bij. En een paar kraampjes met mensen die zelf wat lekkers hebben gebakken of iets verkopen van natuurlijke materialen. Dat past wel goed bij zijn werk. Misschien nog iemand die verhalen of gedichten voorleest? Hij mijmert hardop.
'Wat ga jij dan doen?' Ik kijk naar de twee kromme planken, die bank is nog lang niet af. Op de dag zelf zou hij graag een monumentale sculptuur maken samen met de bezoekers. 'Iets wat we met z'n allen doen, bestaand uit de lievelingskleuren van iedereen. Wat dan 's avonds licht geeft.'
Ineens weet ik aan wie deze teruggetrokken man me doet denken: de mier uit de dierenverhalen van Toon Tellegen. De mier die zijn verjaardag wil vieren en nadenkt over een feestje, die samen met de andere dieren uit het bos taart wil eten en iets moois wil beleven.
'Vorig jaar kon niemand me vinden.' De mier kijkt me even verdrietig aan. 'De pijlen die ik had neergezet waren omver gereden door auto's, maar dat wist ik natuurlijk niet, want ik zat hier te wachten.'
Arme mier. Ik beloof dat ik een stukje over hem zal schrijven. Over de grootse bouwwerken die hij meestal in zijn eentje volbrengt, en over zijn droom over een feest samen met de andere dieren op de Open Dag.

Uit: Berichten uit de Biotoop, tekst en tekeningen Sabine van den Berg, Uitgeverij Oevers, ISBN 9789492068347.
Meer info: www.sabinevandenberg.com

Sabine van der Berg is schrijfster en buurvrouw van de Hortus, wonend in de Biotoop. Merijn Vrij heeft zijn atelier aan de Kerklaan op de grens van Biotoop en Hortus en is landschapskunstenaar. Hij is dit jaar een van de deelnemers aan de tentoonstelling 10 jaar kunst in de Hortus.

Merijn Vrij - Bogen

HORTUS HAREN ALS PARTNER VAN STEENBREEK

Wout Veldstra | Voorzitter Steenbreek

Hortus botanicus Haren is vorig jaar officieel partner van de Stichting Steenbreek geworden. Wat betekent dat en hoe kan de samenwerking voor beide partijen voordeel opleveren?

Steenbreek is vijf jaar geleden opgericht uit bezorgdheid; de stadsecologen van vier middelgrote gemeenten hadden zorgen over de effecten van de toenemende verstening van de stad. Dat die effecten negatief zouden zijn voor de natuur in de stad was wel duidelijk. Maar hoe erg de steden versteend waren, was onbekend. Inmiddels weten we dat heel precies. Dankzij remote sensing is elke vierkante meter van Nederland in kaart gebracht. Daardoor weten we bijvoorbeeld dat er zo'n zestien miljoen bomen in ons land zijn. En uit datzelfde onderzoek bleek ook dat de verhardingspercentages in de steden variëren tussen de 60 en de 95 procent.

Vijf jaar geleden wisten we dat nog niet maar uit onderzoek van de Groningse universiteit bleek dat die verstening een groot probleem is. Door de verstening is de stad 4 tot 7 graden warmer dan de omgeving en bovendien komt er bij hevige regen 40% meer water naar de riolering doordat veel tuinen grotendeels verhard zijn. Om die reden is de Operatie Steenbreek begonnen om de particuliere tuinbezitters te overtuigen dat hun tuin groener moet worden! Zo'n veertig procent van de groene ruimte in de stad is in particuliere handen en daarvan wordt steeds meer versteend. Het klimaatakkoord van Parijs dat in december 2015 werd vastgesteld, maakte het alleen maar urgenter. Vergroening van de steden is heel effectief als maatregel om het leefmilieu te verbeteren en de natuur te versterken, maar dan moet wel iedereen meedoen!

Sinds een jaar of twee weten we op basis van tellingen vrij nauwkeurig hoe hard de natuur achteruit gaat. Die stadsecologen, vijf jaar geleden, hadden gelijk met het slechte gevoel dat zij hadden bij de ontwikkeling. Bovendien is er in het Nederlandse landschap ook nog weinig ruimte voor natuur; het land is dichtbebouwd en de landbouw maakt in het buitengebied de dienst uit. Stadsnatuur is geen luxe; het is hard nodig voor de overleving van het hele ecosysteem! De helft van de soorten die voor een gezonde ecologie nodig zijn, leven onder het maaiveld. Maar onder een tegelplateau is er geen leven mogelijk. Het zal niet iedereen zijn opgevallen maar zo'n 60 procent van de insecten is in de laatste 25 jaar verdwenen. Minder bodemleven betekent minder voedsel voor veel vogelsoorten en dus steeds minder vogels die je 's ochtends vroeg hoort zingen.

Stichting Steenbreek is een kleine organisatie, maar we werken met meer dan twintig groene organisaties samen in lokale netwerken. Op lokale schaal (per buurt/straat) worden vergroeningsacties georganiseerd. Daarvoor is deskundigheid nodig, die wordt geleverd door de vrijwilligers van onze partners. Dat zijn de tuinambassadeurs van IVN en KNNV, Vogelbescherming, Vlinderstichting, Groei & Bloei, Wilde Weelde en anderen. Daarnaast is er voorlichting en publiciteit nodig om de bewustwording bij de tuinbezitters te realiseren en om draagvlak voor de acties te krijgen.

De Hortus in Haren kan een belangrijke rol spelen bij het informeren over de waarde van de natuur en de mogelijkheden om meer natuur in je eigen tuin, straat en dorp te realiseren.

Stichting Steenbreek is inmiddels in bijna 130 gemeenten actief. Groningen was één van de eerste vijf deelnemende gemeenten, Haren is door de herindeling vorig jaar bij het netwerk gekomen. Ook daar is werk aan de winkel want zelfs Haren, de 'groene parel van het Noorden', heeft nog veel te veel versteende tuinen.

Groene Actie is Nodig!

UIT: GIDS VOOR HORTUS DE WOLF, PERIODE WO-2

Het is dit jaar 75 jaar geleden dat Nederland werd bevrijd. Wat gebeurde er in de Hortus in die oorlogsjaren? Wel, het leven ging zijn gangetje en in de tuinen werd gewoon gewerkt tot bijna het einde van de oorlog. De hortulanus beschrijft in 1948 de gebeurtenissen in die laatste periode.

Vanaf het voorjaar van 1935 werd in het gebied, nu bekend als de Laarmantuin, met de aanplant van de elders opgekweekte coniferen begonnen. Hortulanus Laarman schrijft als volgt:

Gedurende de nu volgende jaren hebben de beplanting en de spontane plantengroei een rustige ontwikkeling door kunnen maken. Met die rust was het echter afgelopen in het najaar van 1944 toen de bezetter het noodzakelijk vond het personeel, nu uitgebreid tot 4 arbeidskrachten, te vorderen voor de werkzaamheden van de Organisation Todt. Gelukkig waren onze mensen in de gelegenheid zich vrijwel de gehele periode aan deze verplichtingen te onttrekken.

Donkerder wolken pakten zich boven 'de Wolf' samen toen op een kwade dag een aantal fraai uitgedoste mannen het terrein zeer geschikt bevonden om er een tankgracht door heen te graven. Kort nadat deze wolk was overgedreven en het gevaar bezworen, kwam er een schare O.T. lieden opdagen gewapend met zaag en bijl om het 'houtgewas' van 'de Wolf' te kappen, hout dat zou moeten dienen voor de versterking van de loopgraven die in de slappe veenbodem waren uitgegraven. Dank zij de medewerking van een zgn. voorman van deze lieden en ook dank zij de boven alle lof verheven "ijver....." van het hele gezelschap is de schade die ze hebben aangericht gelukkig nog binnen de perken gebleven.

Vanaf maart 1945 kwamen de medewerkers die zich aan de O.T. hadden onttrokken weer terug bij de Hortus en werd er hard gewerkt om de achterstand weg te werken. Een paar dagen voor de bevrijding zouden er in de coniferenafdeling langs de Rijksstraatweg nog even een aantal mitrailleurnesten moeten worden gemaakt (om de opmars van de Canadezen te stuiten, red.) doch daar heeft men blijkbaar geen tijd meer voor gehad. De eerlijkheid gebiedt te zeggen dat de Duitse militair die hiermee was belast de uitvoering inderdaad heeft getraineerd omdat hij 'het jammer vond van die mooie bomen'

Aan de Canadese inkwartiering in Huize de Wolf is alleen het hek ten offer gevallen; dat daardoor de aanblik van het geheel geleden heeft zal niemand kunnen volhouden.

Aldus E.Laarman

VRIJWILLIGERS GEVRAAGD!

MET DE TUINEN VAN DE Hortus botanicus Haren gaat het goed. De grote nieuwe tuinen zoals de Hondsrugtuin en de Vlinder- en Bijentuin ontwikkelen zich voorspoedig en dat ondanks de zeer droge zomers van de laatste jaren.

De grote verscheidenheid van de beplanting als ook de omvang van de tuinen maakt de Hortus zeer aantrekkelijk. Om al deze tuinen op orde te houden zijn er vanzelfsprekend veel vrijwilligershanden nodig. Vanwege de toenemende leeftijd van de huidige groep tuinvrijwilligers doen wij een dringende oproep aan onze Vrienden: indien u één of meerdere dagdelen ter beschikking heeft, meldt u dan aan bij de Hortus als tuinvrijwilliger.
Dit kan bij de balie of per e-mail aan vrijwilligers@hortusharen.nl.
Kent u iemand die misschien interesse heeft, geef deze oproep dan door.
In de Hortus is het plezierig en ontspannen werken in een prachtige omgeving!

WIE WORDT

DE NIEUWE REDACTEUR VAN HET VRIENDENBERICHT?

DE VERENIGING Vrienden van de Hortus 'Henricus Munting' zoekt een nieuwe redacteur (op vrijwillige basis) voor het Vriendenbericht. Iets voor u/jou?

Het Vriendenbericht verschijnt 2 x per jaar, in mei en december.

Wat doet de redacteur?

- Vaststellen van de inhoud van het Vriendenbericht in overleg met een bestuurslid van de Vriendenvereniging
- Benaderen van mensen die artikelen en foto's kunnen aanleveren
- Redigeren van artikelen en panklaar maken voor de vormgever
- Controleren van de leesproef en - na correctie – de drukproef

Tijdsinvestering per uitgave

- overleg en afstemming met de schrijvers: 12 uur
- redigeren teksten, selecteren foto's e.d.: 16 uur
- zelf schrijven van één of meer artikelen (naar keuze): ...uur

Indien geïnteresseerd neem dan contact op met het bestuur van de Vriendenvereniging,
hortusharenvrienden@gmail.com